

Henri Boulad értelmezése, avagy Isten és az ember anatómiája

Henri Boulad, az egyiptomi Alexandriában élő katolikus pap, jezsuita szerzetes 2014 nyarán negyedszer látogatott Magyarországra. Több lelkigyakorlatot és előadást tartott a baranyai Püspökszentlászlón (az Életrendezés Házában), Pécsen és Budapesten. Minden beszéde élmény, reveláció volt. De ismét kiderült, csak az érti, aki komolyan veszi finom jelzéseit, ironikus fintorait és mélységesen komoly állításait. A derűre példa: a Biblia tíz parancsolatához hozzátenne egy tizenegyediket, vagyis ezt: Gondolkodj, használd az eszedet! Aki eszét használva, figyelemmel elgondolkodik Boulad érvein, az lelkiekben gazdagodik, erős megújulásra képes. A felületes hallgató persze néha egy szót kiragadva, a mondandóval ellentétes üzenetet vél hallani, a lényeget félreérti, s méltatlankodva utasítja el. Lenyűgözően logikus pécsi előadásán Boulad a modern evangelizáció módjairól beszélt, segítséget adva ahhoz, hogyan olvassuk helyesen az örömhírt, hogyan közvetítsük üzenetét. Bizarr tény, volt olyan pécsi hívő, aki a templomból kijöve szörnyülködve susogta: „Képzeld, azt mondta, nem kell olvasnunk az evangéliumot.” A bugyuta dezinformációkon túllépve a rá figyelők serege érdemel említést. Pesti előadásán (a vártnál háromszor több résztvevő jelenlétében) a hallgatóság szinte itta a szavait, és sokan jegyzeteltek. Mind a félrehallásokat, mind a megértésre való várankozást ismerve hasznos és szükséges Henri Boulad gondolkodásának világos bemutatása. Alább megpróbálom röviden bemutatni személyét és szemléletét (főleg az őt még nem ismerőknek) egy általa tartott lelkigyakorlat és az interneten látható-hallható egyiptomi prédikációi által.

ISTENKÉP

Boulad évek óta előadásai középpontjába helyezi a szerinte alapvetően téves istenképpünket, és újra rávilágít a XX. századi filozófia, teológia s a II. vatikáni zsinat által megtisztított modern (másképpen a népi vallásosságban igencsak ősi) istenképre. Idézem szavait:

„Sajnos a kereszténység a görög politeizmus egyik kemény istenképét is megörökölte. A haragvó, büntető istenképet. De tudatosítsuk végre, hogy a keresztények Istene nem kém, aki minden kanyarban ott áll, és lesi, hogy milyen bűnt követtünk el. Nem haragvó és büntető, hanem szerető Isten. Meg kell változtatnunk a régi istenképet.”¹

Apró példa Boulad figyelmeztetésének aktualitására. A katolikus szentmiséken szokás ma is (szentáldozás alatt) ezt énekelteni a hívekkel „boruljunk le, és *rettegve* imádjuk e fönséget”. Egyiptomi papunk ugyan nem ismeri ezt a súlyosan ószövetségi hangulatú magyar egyházzenei „remeket”, de a világegyházból ismeri ezt a hatást. *Rex tremende maiestatis*. Mondhatnánk példát a klasszikus zenéből is – *Mozartnál* és *Verdinél* hátborzongatóan szép a halottak napi rekviem rettenete. De az örömhír Istenének

¹ Püspökszentlászlói lelkigyakorlat, 2014

nem ez az igazolványképe. Az ókori, középkori ítélet képeitől lehet élménydúsan borzongani (Néró állítólag nagyon élvezte a felgyújtott Róma lángjait), de az élvezkedést ne tévesszük össze az örömmel, a torzképet az igaz ikonnal. Erről beszélünk. Vallásszociológiai felméréseinkből és közösségi beszélgetésekből kitűnik, a hajdan megkereszteltek jelentős része azért hagyott fel az egyházi gyakorlattal, mert taszította őket a titkosszolgálati *big brotherre* (*fatherre*) emlékeztető, fenyegető, számon kérő öregember képe. A torzított istenkép. Kép, amely rettegtet. A gyöngyösi templomban főhelyen függ a gondos naturalizmussal festett Szent Bertalan-mártíromság, amelyen a derék római hóhér precíz mészárosként, véres kézzel metszi le az élő szentről a bőrt. A templom falán is ott ragyog a plasztikus *biblia pauperum*: *Szent Bertalan* büszke tartással tartja bal karján saját lemetszett fejét és bőrt. El lehet képzelni azon gyerekek istenképét, vallásképét, akik ennek alaphangulatában nőttek bele az egyházba, vagy borzongva, „rettegve” hátráltak ki belőle. Az ódon kép „eszmei mondanivalóját” jól foglalja össze a régi népiskolai mondóka: „Isten szeme mindent lát, ne lopd el a léniát!”

A haragvó, rettenetes Isten képével szemben Boulad Isten esendőségére (!) figyelmeztet minket, utalva arra, hogy mindannyian az ő teremtőtársai vagyunk.

„A világ aszerint lesz jó vagy rossz, hogy mi mivé tesszük. Isten *nem tud nélkülünk munkálkodni*, mióta megteremtette a szabadságunkat. Isten meg van kötve az én cselekedeteim által. Isten ezek szerint nem mindenható? Nem csak az! Amióta megteremtette a szabadságot, hozzá van kötve az igenünkhöz és nemünkhöz. Ez hihetetlen nagy súly az ember számára.”²

Valamint: „Isten a törekenységét tárja elénk. Az Isten gyenge. Azt mondhatjátok erre: Isten nem mindenható Atya? [...] Igen, mindenható. De olyan mindenhatóság ez, amely az apaságnak, anyaságnak, szeretetnek és gyengédségnek a szolgálatában áll. Ezzel a gyöngédség kifejezés belépett a vallási szótárba.”³

EMBERKÉP

Bouladnál az istenkép és az emberkép szervesen összefügg, egymást kiegészíti s értelmezi. Állításának refrénként visszatérő utalása ember és Isten egységére mutat:

„Isten egy darabja vagyok. Isten a lényéhez kapcsol engem. Amint a kisbaba az anyja méhében egy kis darabja az édesanyjának, úgy én is egy kis darab vagyok Isten testéből. És Isten ugyanúgy kötődik hozzám, mint az édesanya a gyermekéhez. Isten nem távolról, egy nagy távcsővel figyel engem. A teste vagyok. Istenben sok apró lélek lakik. Mikor engem megteremt, önmagából kiüresít egy kis részt. Amíg nem térek meg hozzá, hogy ezt a kis részt betöltsen, vár rám. Isten létezésében egy seb, egy leamputált darab vagyok. Az a tett, amivel Isten létrehozott, tart ma is. Gyakran úgy gondoljuk, hogy Isten megteremtett, valamikor, a múltban. De nem! A lényeg a folyamatos létezés! Isten minden pillanatban a tenyerén tart, szeret, tőle kapok mindent.”⁴

2 Uo. ■ 3 *És ha Isten nő lenne?* 2014. március 2-i prédikáció: <http://www.youtube.com/watch?v=g4QOREkjTZ4&list=UUvZ0TcjA7jCdRe5VS6dWjdQ> ■ 4 Püspökszentlászlói lelkigyakorlat, 2014

Érdekes az a magyarázata, amelyben a Genézis elejéhez vezet vissza az elmélkedésünket. Szokása szerint „hökkenéssel” kezdi, illetve zárja eszmefuttatását, mely szerint a teremtés nem fejeződött be.

„A Teremtés könyvében olvashatjuk: Isten a hetedik napon megpihent. Pedig még nem. NEM! *Ez a hetedik nap még nem érkezett el!* A világ fejlődésben van! A világ nincs készen! Az ember még nincs készen! Előemberek vagyunk. A sok rossz a világban azért van, mert még nem érkezünk el emberségünk szintjére. A legjobb még hátravan. Isten nem késznek, nem tökéletesnek teremtett, hanem vázlatosnak, terv formájában. Rábíz minket önmagunkra. Teremtsd meg magadat! Lenyűgöző vállalkozás! Egy megteremtésre váró világ és ember. Isten miért nem végezte el ezt a munkát? Hiszen teremthetett volna egy kész világot. De borzalmas lenne, ha nem lenne semmi dolgunk. Isten tudta, hogy mekkora öröm nekünk, ezért megadta a méltóságot, hogy befejezhessük. Ezt olvashatjuk a Római levélben: »A teremtés sóvárogva várja, hogy Isten gyermekei megnyilvánuljanak.«”⁵

Ezen állítás mögött több XX. századi filozófus, teológus érvelése áll, *Henri Bergson-tól Teilhard de Chardinén, Karl Rahneren, Dietrich Bonhoefferen és Hans Urs von Balthasaron* át egészen *Bergoglióig* (Francesco pápáig), akivel Boulad mélységesen egyetért.

A szellemi újrafelfedezések egyre emelkedő szintjén azt az újdonságot találjuk, amely egyáltalán nem új (hiszen minden katolikus szentmise liturgiájában elhangzik), de Boulad állítása szerint egyáltalán nem vesszük komolyan, nem gondolunk az állítás mélyére. Sajnálatosnak tartja azt is (hetente sok helyen megtapasztalhatjuk mindannyian), hogy az ember istenné emelésének gyönyörű célja helyett a liturgiát végző pap legtöbbször csak az „Isten gyermekeivé váljunk” szöveget mondja. Ez nem ugyanaz, mint „*Az Isten emberré lett, hogy az ember »istenné« legyen*” (az egyházatyáknál, illetve az Isten saját képmását illetően: Genézis 1,27). Boulad már a teremtés célzatosságára utal: „*Isten azért teremtette az embert, hogy az ember isten legyen.*” S hozzáteszi: „Napjainkban zajlik Isten megismerése. Az evangélium újrafelfedezése. Az Isten minél emberibb, annál istenibb.”⁶

AZ EMBERI VISELKEDÉSEK, TEENDŐK

Boulad nem vállon veregetni szeretné a keresztényeket. Mély tisztelettel szól hallgatóságához, de kifejezi utálatát a kényelmes megállapodottság, a pseudovallásosság iránt. Becsüli az elmélyedő csendességet, ugyanakkor evangéliumi határozottsággal mutat rá a téves attitűdökre és a felismert cselekvés szükségyszerűségére:

„*A középszerűség is bűn. Át kell gondolni az életemet. Felelősségem van. Mindaz, amit kaptam, nem az enyém. A világ megváltoztatására kaptam. Ne panaszkodjunk a világra! Gondoljuk végig: mi mit tehetünk, hogy megváltozzon? Ne utasítsuk vissza*

5 Uo. ■ 6 Püspökszentlászló, 2014. Vö. ehhez: <http://talalkozas.katolikus.hu/5per26.html>), (<http://vigilia.hu/regihonlap/2000/12/oro0012.html>); http://www.parochia.hu/1oldalelemek/Gondolatok/Szem-pontok_a_keleti_l elkiseghez.htm

a szolgálatot, menjünk a problémák elébe! Politikai szerep, szociális feladat, kis tettek a családban, kis tettek magammal kapcsolatban. Mindezt úgy, hogy bízunk Istenben, és ráhagyatkozunk. Együtt van az akció és a ráhagyatkozás. A megváltoztatni akarás és az elfogadás.”⁷

A konkrét cselekvés kötelezettségét önmagán mutatja be. 2007-ben levelet írt Benedek pápának.⁸ Ismertetésére itt nincs elég hely, de téziseinek következtetései önmagukban is helytállóak. *Teológiai reformra van szükség; pasztorációs reform kell; misztikus legyen az egyház; az új evangelizáció újfajta nyelvhasználattal jár; a világ jövője a kezünkben van.*

Az utóbbi két gondolat azóta is sűrűn ismétlődik előadásában, ezért érdemes megidézni:

ÚJ EVANGELIZÁCIÓ

„Sok pap számára az új evangelizáció azt jelenti, hogy előveszi az evangéliumot, és ugyanazokkal a szavakkal elmondja. Ez így nem működik. A nagy világcégek (Coca-Cola, IBM, Microsoft stb.), ha érzik, hogy nem megy az üzlet, összeül a válságstáb tanácskozni, és globális intézkedéseket hoznak a javításra. Az egyházban ez miért nincs így? Az egyház miért nem mozdul? Miért lassú? Újfajta egyházi működést kell kitalálni. Az egyháznak változnia kell. Az evangéliumhoz való hűség azt jelenti, hogy kreatívak vagyunk. Megmozgatjuk a szürkeállományunkat. *John Henry Newman* (anglikán, később katolikus) teológus elsőként hívta fel a figyelmet a dogmák fejlődésére. Később a jezsuita *Karl Rahner*. Egyik korábbi könyvemben⁹ leírtam, hogy az egyház által használt fogalmakat a fiatalok ma nem is értik. Nem értik, mit jelent a megváltás szó. Vagy a szentség. Kifejezéseink mágikus rigmusokká váltak.”¹⁰

Boulad újra meg újra hangsúlyozza: azokhoz kell menni, akikhez nem ér el a templomi szó. Pécsi előadásában sistergő iróniával jellemezte azokat, akik arra várnak, hogy az érintetlenek bejöjjenek a templomba. Boulad egyértelműen szól: nem fognak bejönni! Nem is értik az unalmas prédikációitokat. Akik meg néha hallják, azoknak rémesen unalmas, dögunalmas. Ne hívjátok őket a templomba, ti menjetek ki hozzájuk! A lakótelepekre, a dobozházakhoz! – fogalmazott.

„Hogyan hirdessük ma az evangéliumot? Új nyelvezettel kellene. A II. vatikáni zsinat megnyitotta a kapukat. De a bizalmi válság megmaradt. Ugyanis nem lehet néhány év alatt behozni több száz év lemaradását. Ez olyan, mintha valakitől negyven napig megvonták volna az ennivalót, és négy nap alatt meg akarják vele etetni a negyven napra való táplálékot. A megújulás alulról fog jönni. A Szentlélek nem felülről, hanem alulról fúj. Ma nincs személyes kapcsolat pap és hívek között. A papok túlterheltek. A híveknek kell kezdeményezni. Például egy tízezres plébániát százfelé kellene osztani. Egy-egy (előzőleg kiképzett) házaspár vezethetne egy-egy közösséget. Az egyház (intézmény) menjen oda az emberekhez, és ne fordítva!”¹¹

7 Uo. ■ 8 <http://szenterzsebet.org/media/hirek/2013/130624-Boulad/130624-level-a-Szentatyanak.pdf>

■ 9 *Jésus en blue jeans* [Jézus farmerben], magyarul más címen jelent meg ■ 10 Uo. ■ 11 Uo.

AZ IRGALOM ISTENI (NŐI) TERMÉSZETÉRŐL

Jezsuita szerzetes papunk nem az egyetlen, aki évek óta hangsúllyal beszél Isten „anyai arcáról”. (Magyar szerzőink közt kiemelkedően izgalmas könyvet írt erről *Cselényi István* is.)

Boulad szemléletében abból az evidenciából indul ki, hogy emberi létünk ontikusan kételemű és komplementer – azaz férfinak és nőnek teremtettünk. S mivel a Teremtő „önmaga képére és hasonlatosságára alkotott”, nyilvánvaló, hogy maga is kettős, férfias és nőies karakterű. Boulad ezt az igazság és az irgalom egyidejű, szinkron létezésében, isteni attribútumként kezeli. Nagy visszhangot (s igen nagy internetes nézettséget) vonzott az *És ha Isten nő lenne?* című prédikációja. Ennek egy részét már idéztük inént az istenkép megújítása kapcsán. Gondolata konkrét kifejtését pedig érdemes erős képei, érvelése miatt megfigyelni.

„Néhány évvel ezelőtt tartottak Franciaországban egy előadást ezzel a címmel: *És ha Isten nő lenne?* Azt mondhatjátok: hű, ez minket meglep, hisz Isten hímnemű! A judaizmust ez az istenkép jellemezte. A kereszténység is átvette ezt, annak ellenére, hogy az evangélium a szerető Isten kinyilatkoztatása. Az iszlám még inkább ezt a hímnemű istenfelfogást képviseli.

[...] Egy hímnemű Isten! Egy macsó Isten! Nem! Nem! Lépjünk ezen túl! Ez egy fejlődési szakasz volt, egy régebbi korszak. Mert jött az evangélium. Jézus a mai evangéliumban Atyaistennek nyilatkoztatja ki magát, de én inkább azt mondanám, hogy Anyaisten is, Mamaisten is. [...] És ha Isten nő lenne? Miért ne?

Erre azt kérdezték: Van erre bizonyítéka? Természetesen vannak bizonyítékaim. A Biblia legelső oldalán ezt olvashatjuk: Isten a saját képére teremtette az embert. A saját képére teremtette. Az Isten férfinak és nőnek teremtette az embert. Isten arca nem a hímnemű emberé! Isten férfinak és nőnek teremtette az embert! Akkor hát hol van Istenben a női jelleg? Azt mondhatjátok: a mai divatos feminizmus beszél belőlem. De nem! A feminizmus ellenhatásként jött létre egy másik áramlattal szemben, amely meghódította a planétát, amely jellemzi a társadalmainkat, politikánkat, gazdaságunkat, a hadseregeket... Micsoda világot teremtettünk ezzel a macsó Istennel?

Nézzétek csak meg, mi folyik Szíriában, Líbiában, Irakban, Szudánban, ahol a Muzulmán Testvériség, Amerika és Európa éppen most zúzza szét a Közel-Keletet, és az mondják, hogy hisznek Istenben.

Hogy az ateizmus megjelent, és egyre terjed Egyiptomban (s jóval előbb Európában), az éppen azért van, mert ezt az istenképet már nem fogadják el az emberek. Fejlődésre van szükség.

Amikor a nőnek meglesz a helye, szerepe a társadalomban, minden meg fog változni. Egyiptomnak, a világnak, a kereszténységnek, az iszlámnak a megváltozása akkor fog bekövetkezni, amikor a nő helye az lesz, ami őt megilleti. Istennek anyaméhe van!”¹²

Valóban szó nincs ebben a felvetésben semmiféle blaszfémiáról, sem feminizmusról. Az arab és a héber nyelvben hasonlóképp hangzik az *anyaméh* szó (rachmen, rachim

12 <http://www.youtube.com/watch?v=g4QOREkjTZ4&list=UUvZ0TcjA7jCdRe5VS6dWjdQ>

– illetve rehem, rahamim), s ugyanez a szó jelenti az *irgalmat* is. Az irgalom Istene, az irgalom korszaka jön – erről szól Boulad, Isten női tulajdonságainak elemzésekor. Ebből a nyelvi, teológiai csodából fejt ki azt a (társadalmi) gondolatot, miszerint világunkban most kellene eljönnie a nők – illetve az irgalom – világméretű korszakának.

„Az anyaméh, a hely, ahol a magzat létrejön, fejlődik, ahol – mondhatnám így is – mindannyian lakunk, ez a mi helyünk. Nemcsak Isten szívében, hanem Isten méhében is.

Teljes megtérésre, forradalomra van szükség, hogy a világ megváltozzon. A jövő a nőhöz tartozik. A nő fogja megváltoztatni a világot. Nem véletlen, hogy a Mária-tisztelet helyet követel magának a világban. Ez azért van, mert Istent annyira hímneművé tették, hogy az egysúlyt helyre kellett állítani. Mária! Mária! Isten nőnemű arca, Isten anyai arca. De amit Máriáról mondunk, azt Istenről magáról is el kell tudni mondanunk. Mária nem egyszerűen a korrekciója, másolata Istennek. Mária azt mondja nekünk: »Ami vagyok, amit megélek, amit éreztek, amikor talákoztok velem, érezzétek azzal, akit Istennek hívnak.« A gyengédség Istene. A szeretet Istene.”¹³

Boulad tehát változást és fejlődést jelez, jósol, prófétál. Mindegy, hogy milyen cédulát ragasztanak/ragasztunk rá, radikálisnak, felforgatónak vagy „csak” megújítóknak nevezzük. Nyelvfilozófiai (és stilisztikai, teológiai) elemzéssel hamar ki lehetne mutatni, hogy elemzései, példái, okfejtése az evangélium paraboláira, metaforáira, érvelésére hajaznak. Örömmel hallgatták azok, akik magyarországi lelkigyakorlatai, előadásai résztvevői voltak. A fenti kis tünődés apró részlete volt egy nagy ívű szemlélet megjelenítésének. Ha Boulad időpróféciája engedi (derűsen szokta emlegetni, hogy neki százhusz évet ígért a Názáreti, tehát „van még harminchét éve...”), már most is rendkívülinek mutatkozó életműve tovább fog érni, egésszé fog válni. Tanítói, lelkipásztori művének összefoglalására hál’ Istennek még várni kell. Erdemes.

A szerző egyetemi docens, művelődéskutató

13 Uo.

